

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Kuntoutuksen mahdollisuudet erityistä tukea tarvitseville lapsille

Sanna Tuominen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2017
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

TUOMINEN SANNA:

Kuntoutuksen mahdollisuudet erityistä tukea tarvitseville lapsille

Opinnäytetyö 31 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Joulukuu 2017

Tämä on Leijonaemot ry:n tilaama opinnäytetyö, jonka käsittelee erityistä tukea tarvitsevien lasten kuntoutusta. Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, miten alle kouluikäisten lasten kuntoutus toteutuu Tampereella. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisen kyselylomakkeen avulla lähettämällä sitä perheille, lastentarhanopettajille ja terapeuteille laajasti Tampereen kaupungin alueella. Tutkimuksessa pääosassa oli erityislasten vanhempien mielipiteet. Opinnäytetyn teoriaosuudessa on selitetty, mitä tarkoitetaan erityistä tukea tarvitsevalle lapsella ja tuella varhaiskasvatuksessa. Lapsen yleisimmät kuntoutusmuodot ovat puhe-, toiminta- ja fysioterapia, joten työssä on selvitetty, mitä ne tarkoittavat ja millaista kuntoutusta terapeutit konkreettisesti tarjoavat lapsille.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmista 16 vastasi tutkimukseen. Siihen vastasi myös kaksi terapeuttia ja kolme lastentarhanopettajaa. Tämä määrä on pieni siihen nähden, että voisi tehdä laajoja johtopäätöksiä lasten kuntoutukseen liittyen. Vastauksista kävi ilmi, että vanhemmat ovat tyytyväisiä lapsen kuntoutukseen. Heidän vastauksistaan nousi esiin hyvät järjestelyt, motivoituneet terapeutit ja avoin vuorovaikutus. Terapeuttien vastauksista ilmeni, että yhteistyö vanhempien ja päiväkodin kanssa sujui pääsääntöisesti hyvin, riippuen silti paljon päiväkodin ilmapiiristä ja vastaanottavuudesta. Terapeuttien mukaan Tampereella lasten kuntoutus on järjestetty paremmin kuin muissa kaupungeissa. Lastentarhanopettajat sen sijaan olivat tyytymättömiä lasten kuntoutukseen. Osasta vastauksista ilmeni, että he kaipaavat enemmän varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatioapua arjen tilanteisiin. Lastentarhanopettajat mainitsivat myös aika- ja resurssipulan, jonka takia lasten arkikuntoutusta ei ole päästy toteuttamaan halutulla tavalla.

Tutkimuksen vastausten perusteella, Johtopäätöksenä voidaan todeta, että erityistä tukea tarvitsevien lasten kuntoutus sujuu Tampereella erittäin hyvin. Vanhemmat ovat tyytyväisiä heidän lapsensa saamaan kuntoutukseen ja motivoituneisiin terapeutteihin. Terapeutit ovat myös olleet tyytyväisiä niin omaan työhönsä kuin myös yhteistyöhön perheen ja päiväkodin välillä. He ovat nähneet myönteisenä, että erityistä tukea tarvitsevat lapset pääsevät helposti kuntoutuksen piiriin, jolloin lapsen on helppoa saada terapiapalveluita läheltä, koska kyseessä on iso kaupunki. Vaikka lastentarhanopettajat ovat tunteet riittämättömyyden tunteita työssään, mutta on silti muistettava, että monelle erityislapselle jo pelkkä arki päiväkodissa on kuntouttavaa.

Asiasanat: erityistä tukea tarvitseva lapsi, erityislapsi, kuntoutus, arkikuntoutus, ulkopuolisen tahon järjestämä kuntoutus,

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

TUOMINEN SANNA:

The Possibilities of Rehabilitation for Children with Special Needs

Bachelor's thesis 31 pages, appendices 3 pages
December 2017

The purpose of this study was to gather information about how the rehabilitation was organized in Tampere. This study focuses on the rehabilitation provided by a therapist and the rehabilitation in daycare center.

The aim was to collect information about the children's rehabilitation. The data were collected from parents of a child with special needs and from kindergarten teachers and a therapist. The data were analyzed by using both qualitative and quantitative methods.

The results showed that the parents were very pleased with the rehabilitation. The results from the therapist indicated that they are satisfied with their job. There were feeling of inadequacy in a kindergarten teacher's answers because of a lack of resources.

It was found that the rehabilitation is organizing very well in Tampere. The main point is that the parents are pleased with the result of their child's rehabilitation. People who answered to this study stated that many things are organized better in Tampere than in other cities.

Key words: a child with special needs, daycare, rehabilitation,

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VARHAISERITYISKASVATUS.....	6
2.1	Erityistä tukea tarvitseva lapsi	6
2.2	Tuki varhaiskasvatuksessa	7
3	KUNTOUTUS.....	10
3.1	Ulkopuolisen tahon järjestämä kuntoutus	10
3.2	Arkikuntoutus	11
4	TERAPIAMUODOT.....	13
4.1	Toimintaterapia	13
4.2	Fysioterapia.....	13
4.3	Puheterapia.....	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
5.1	Leijonaemot ry	16
5.2	Tutkimusmenetelmät	16
5.3	Tutkimuksen toteutus.....	17
6	TUTKIMUSTULOKSET	18
6.1	Vanhempien vastaukset	18
6.2	Lastentarhanopettajien vastaukset	19
6.3	Terapeuttien vastaukset.....	20
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	22
8	POHDINTA.....	24
	LÄHTEET.....	27
	LIITTEET	29
	Liite 1. Kyselylomake vanhemmille	29
	Liite 2. Kyselylomake terapeuteille.....	30
	Liite 3. Kyselylomake lastentarhanopettajille	31

1 JOHDANTO

Tämä työ on Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmaan sisältyvä opinnäytetyö, joka aiheellaan mahdollistaa minulle koulutukseen kuuluvan vapaavalintaisen lastentarhanopettajan pätevyyden. Opinnäytetyössäni käsittelen alle kouluikäisten lasten kuntoutusta ja pääosassa työssäni ovat heidän vanhempansa, jotka kuntoutusta ovat arvioineet yhdessä terapeuttien ja lastentarhanopettajien kanssa. Työssäni olen pääasiassa keskittynyt lasten arkikuntoutukseen, sillä se on tärkeä osa tulevaa ammattiani lastentarhanopettajana.

Sain aiheen opinnäytetyölleni Leijonaemot ry:ltä. Aiheekseni ehdotettiin erityistä tukea tarvitsevien lasten kuntoutusta ja siihen liittyviä haasteita. Valitsin tämän aiheen, sillä haluan tulevana lastentarhanopettajana pystyä vaikuttamaan siihen, että lapset saavat laadukkaan varhaiskasvatuksen lisäksi arvokasta arkikuntoutusta. Olen ollut huolissani lasten arkikuntoutuksesta, sillä juteltuani monien kollegoideni ja erityislasten vanhempien kanssa, olen kuullut, etteivät päiväkodit pysty panostamaan erityislasten kuntoutukseen niin hyvin kuin pitäisi. Aihe on myös puhututtanut Leijonaemot ry:n vertaisryhmätapaamisissa erityislasten vanhempia. Tarkoitus on tutkimukseni avulla selvittää, miten tamperelaisissa päiväkodeissa lasten kuntoutus toteutuu ja mitkä ovat sen haasteet.

Työni koostuu johdannon ja pohdinnan lisäksi kuudesta kappaleesta. Luku kaksi käsittelee varhaiserityiskasvatusta, joka kattaa alaluvut erityistä tukea tarvitseva lapsi ja tuki varhaiskasvatuksessa. Tämän luvun tarkoitus on selvittää lasta koskevia käsitteitä ja hänen saamaa tukea päivähoidossa. Luvussa kolme käsitellään sekä arjessa tapahtuvaa kuntoutusta, että ulkopuolisen tahon järjestämää kuntoutusta. Lasten saamat yleisimmät terapiamuodot on esitelty luvussa neljä. Viidennessä luvussa perehdytään tekemääni tutkimukseen, sen menetelmään ja toteutukseen. Puolestaan luvussa kuusi on esitelty tutkimukseni tulokset ja niistä tehdyt johtopäätökset luvussa seitsemän.

2 VARHAISERITYISKASVATUS

2.1 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Päivähoidolla on tärkeä tehtävä edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016). On myös tärkeää havaita mahdollisimman varhain lapsen erilaiset kehitysviivästymät ja -häiriöt (Varhaiskasvatus 2011). Kun lapsen tuen tarve huomataan ja asiaa viedään eteenpäin mahdollisimman varhain, on helpompi tukea lasta ilman, että hän turhautuu isossa lapsiryhmässä ja ongelmat moninaistuvat. Varhaiskasvatuslain (580/2015) mukaan tuen tarpeen tullessa ilmi on lapselle järjestettävä tukea tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Monialainen yhteistyö koostuu lapsen huoltajista, päiväkotiryhmän henkilökunnasta ja varhaiserityisopettajasta. Joissain tilanteissa myös terveydenhuolto on mukana lapsen asioiden hoidossa.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa vaaditaan kasvattajilta ymmärrystä ja ammattitaitoa kohdata ja ohjata lasta. Lapsiryhmässä tulee olla tarvittavat apuvälineet havainnollistamaan lapselle häneltä vaadittuja asioita, jotta lapsi ymmärtää, mitä pitää tehdä. Eri-laisten kuvien käyttö mukana kommunikoinnissa on lapselle ominaisempi tapa sisäistää asioita kuin pelkkä puhe. Siinä vaiheessa, kun lapsen yksilölliset tarpeet ovat suuremmat kuin muiden saman ikäisten lasten hoito ja kasvatus, puhutaan erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta (Pihlaja 2006, 12). Tässä työssä olen myös käyttänyt nimitystä erityislapsi, jota on myös käytetty laajasti lähdemateriaaleissa. Erityinen tuki voi olla tilapäistä tai muodoltaan muuten vaihtelevaa, riippuen siitä, millä osa-alueella tuen tarve on. (Pihlaja 2006, 13).

Erityistä tukea tarvitsevalla lapsella haasteet ovat yleensä jollain kehityksen osa-alueella. Lapsella voi olla häiriöitä fyysisessä kehityksessä, motoriikassa, tarkkaavaisuudessa, kielten tai kommunikaation kanssa, sekä sosiaalisilla tai emotionaalisilla alueilla. Lapsella voi myös olla jokin vamma tai synnynnäinen ominaisuus, jolloin häiriöinä voi olla myös oppimisvaikeuksia tai ongelmia kognitiivisella alueella. (Pihlaja 2006, 12-13; Varhaiskasvatus 2011.)

Lapselle laaditaan päiväkodissa kuntoutussuunnitelma, johon kirjataan yhteiset tavoitteet ja toimintatavat, joita kaikki lapsen kasvattajat sitoutuvat noudattamaan. Se tehdään yhdessä lapsen vanhempien, päiväkodin ja muiden kuntoutustahojen kanssa, joita voivat olla esimerkiksi eri terapeutit, kuntoutusohjaajat tai sosiaalityöntekijät (Pihlaja 2006, 14). Kuntoutuksen yksi merkittävä edistystekijä on sitoutuminen, sillä silloin lapsikin oppii ja tietää, mitä häneltä vaaditaan. Rutiinien ja toistuvien asioiden avulla lapsen arjesta tulee sujuvampaa; esimerkiksi lapsen päiväkotiin tulemistä voidaan helpottaa aamuisin sillä, että lapselle soitetaan hänen lempikappaleensa. Sen jälkeen lapsi siirtyy muiden lasten kanssa aamupalalle, olettaen, että sosiaaliset tilanteet ovat lapselle vaikeita heti päiväkotiin tullessa. Tässä esimerkissä helpotetaan sekä lapsen tuloa päiväkotiin että siirtymistä tilaan muiden lasten kanssa.

Kuntoutusprosessissa on tärkeää muistaa, että lapsi on lapsi, ei erityinen, vammainen, kuntoutuja tai diagnosoitu, vaan lapsi, joka tarvitsee tukea arkisissa toiminnoissa. (Viitala 2006, 28.; Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017; Koivikko & Sipari 2006, 108.). Erityistä tukea tarvitseva lapsi tekee ja hyötyy samoista asioista kuin kuka tahansa muu lapsi. Vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden hyödyntäminen lapsen kuntouksessa saattavat parantaa sen tuloksia. Positiivisen pedagogiikan avulla lapsen oppimisesta tehdään mielekästä ja lapsille on tarkoitus suoda oppimisen ilo. Positiivisella pedagogiikalla on tarkoitus ottaa huomioon lapsen luonteen vahvuudet ja myönteiset tunteet, joita hyödynnetään oppimisessa. (Positiivisen psykologian voima 2014.)

2.2 Tuki varhaiskasvatuksessa

Päiväkodin arjessa on otettava huomioon lapsen yksilöllinen kasvu ja kehitys. Päiväkodin henkilökunta yhdessä varhaiserityisopettajan ja vanhempien kanssa pyrkivät löytämään erityisen tuen tarpeessa olevat lapset mahdollisimman varhain (Tuki ja konsultaatio 2017; Oppilaan tuki 2017.), jotta oppiminen ja kehitys olisi turvattu. Tuen saaminen varhaisessa vaiheessa ehkäisee ongelmien syvenemistä ja monimuotoutumista. Erityisen tuen tarpeen huomioimisen jälkeen tuen tarve kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jota päivitetään vähintään puolen vuoden välein (Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017). Tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liitetään myös tuen suunnitelma.

Tukea järjestettäessä on lähtökohtaisesti kiinnitettävä huomio lapsen vahvuuksiin. Positiivisella kasvatuksella tuetaan lapsen minäkuvan kehittymistä, sillä varhaiskasvatuksen yksi tehtävä on huolehtia siitä, että lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi ryhmään omana itsenään. Ryhmässä lapsi oppii myös taitoja muilta lapsilta mallinnuksen avulla. Lapsen tulee olla itse aktiivinen osallinen kuntoutuksessa saavuttaakseen parhaan mahdollisen tuloksen.

On tärkeää, että lapsella on sisäinen motivaatio omaa harjoittelua ja kehityskohteita kohtaan, jolloin lapselle syntyy halu ja kiinnostus suorittaa annetut tehtävät. Sisäisen motivaation on todettu olevan laadultaan vahvaa ja kestävä, joka auttaa lasta pääsemään tavoitteisiin. (Kalliola, Kurki, Salmi & Tamminen-Versterbacka 2010, 55-56.) Sisäisen motivaation syntyyn vaikuttavat omaehtoisuus, kyvykkyys ja yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys koostuu kahdesta asiasta: lapsen tunteesta kuulua yhteen toisten ihmisten kanssa ja kokeemuksesta tuottaa toiselle ihmiselle jotain hyvää. Terapeutin empatiakyky on ratkaisevassa osassa tässä kohtaa, sillä terapeutin pitää olla aidosti iloinen lapsen panostuksesta tehtäviin. Kyvykkyydellä tarkoitetaan lapsen tunnetta siitä, että hän kykenee tekemään annetun tehtävän. Omaehtoisuus on lapsen halua tehdä harjoituksia omasta halustaan ja kiinnostuksestaan, eikä pakosta. (Martela & Jarenko 2014, 16.) Lapsen kuntoutus vaatii edetäkseen paljon toistoja ja onkin tärkeää, että kaikki hänen kasvattajat ovat mukana kuntoutusprosessissa sitoutuneina henkilöinä. Toistoja on hyvä tulla sekä kotona että päiväkodissa arkisten toimintojen yhteydessä (Autti-Rämö 2015).

Tutkimukseeni vastanneiden vanhempien lapset saavat päivähoidossa joko tehostettua tai erityistä tukea. Lapsen saama tuki varhaiskasvatuksessa on ensisijaisesti järjestettävä tämän omassa päiväkodissa (Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017). Etenkin tuen tarpeessa olevien lasten kanssa korostuu monialainen yhteistyö. Monialaisen yhteistyön tarkoitus on tukea lasta kokonaisvaltaisesti. Yhteistyötä tehdään neuvolan ja muiden lasta kuntouttavien tahojen kanssa, jotta lapsi saisi kaiken mahdollisen tuen arkeen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

On tärkeää, että lapsen, hänen huoltajien, kasvattajien ja kuntouttavien henkilöiden välille syntyy hyvä luottamuksellinen suhde, jolloin lapsi oppii luottamaan läsnä oleviin aikuisiin ja samalla rohkaistuu kokeilemaan ja tekemään niitä asioita, joita häneltä vaaditaan. Luottamuksellinen suhde lapsen ja kasvattajan välille syntyy hyvien kokemusten kautta

ja saattaa olla, että luottamuksen synnyssä menee pidempikin aika. (Kalliola ym. 2010,47).

Kolmiportainen tuki on pedagogiikan lisäksi annettavaa tukea. Tätä kutsutaan kolmiportaiseksi, sillä tuki on jaettu kolmeen eri tukimuotoon: yleiseen-, tehostettuun- ja erityiseen tukeen. Yleinen tuki on jokapäiväistä tukea, jossa huomioidaan lapsen yksilöllinen kasvu ja kehitys. Yleinen tuki voi olla esimerkiksi oppimisympäristön muuttamista lapselle mieluisammaksi tai pienryhmätoimintaa, jolloin esimerkiksi aistiärsykkeet vähenevät. Tilanteessa, jossa yleinen tuki ei ole lapselle riittävä, tarjotaan tehostettua tukea. Tehostettu tuki on lapsen haasteiden kohtaamista pedagogisin menetelmin. (Pussila & Mertaniemi 2015.) Lapsella voi olla käytössä puheen tukena erilaiset kuvat, joilla havainnollistetaan asiaa, jota ollaan tekemässä; esimerkiksi yksilöllisessä askartelutilanteessa askartelun jokainen vaihe voi olla havainnollistettu kuvin. Tämä auttaa lasta hahmottamaan tekemisen järjestyksen, jolloin myös vieraille sanoille tulee kuvallinen merkitys välittömästi. Tehostetun tuen lapsi saattaa saada arkikuntoutuksen lisäksi esimerkiksi puhe-, toiminta- tai fysioterapiaa, joka tukee lapsen kokonaisvaltaista oppimista (Pussila & Mertaniemi 2015).

Lapset, joilla on laaja-alaisia kuntoutuksellisia tarpeita, saavat varhaiskasvatuksessa erityistä tukea (Pussila & Mertaniemi 2015). Tämän tuen ollessa tarpeen, kasvattajien on kiinnitettävä erityistä huomiota strukturoituun päiväjärjestykseen, kuvien käyttöön, lapsen saamiin henkilökohtaisiin, selkeisiin ohjeisiin ja pienryhmätoimintaan. Erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa saatetaan kommunikoida tukiviittomien tai kommunikointikansioiden kanssa, mikäli lapsella on häiriöitä myös puheen tuottamisessa.

3 KUNTOUTUS

3.1 Ulkopuolisen tahon järjestämä kuntoutus

Ulkopuolisen tahon järjestämäksi kuntoutuksesi kutsutaan tässä yhteydessä jonkun muun kuin lasten huoltajien tai päiväkodin henkilökunnan järjestämää kuntoutusta. Ulkopuolisen tahon järjestämä kuntoutus on yleisimmin puhe-, toiminta- tai fysioterapeutin ohjaa-
maa toimintaa. Lapsen kuntoutus on prosessimainen tapahtuma, joka alkaa kuntoutuksen tarpeen arvioinnista ja se johtaa kuntoutussuunnitelman laadintaan. Tämän perusteella aloitetaan varsinainen kuntoutus. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä, Ihalainen 2009, 24.)

Lasta kuntouttavilla henkilöillä on vain mielikuvitus rajana löytäessään toimivia keinoja yksilöllisesti jokaisen lapsen kanssa. Sekä lapsen että terapeutin motivaation on koettu olevan ratkaisevassa asemassa kuntoutuksen toteutumisen kannalta. (Koivikko & Sipari 2006.) Lapsen osallistumista hänelle suunnattujen tavoitteiden asettamiseen pidetään tärkeänä, sillä tämän avulla pystytään ylläpitämään lapsen omaa sisäistä motivaatiota harjoitellessaan erilaisia, sovittuja taitoja. Lapsen ja häntä kuntouttavan henkilön asettamat tavoitteet täytyy motivaation säilymisen takia olla realistisia ja saavutettavissa olevia. (Autti- Rämö 2015.) Tekemässäni tutkimuksessa kysyin vanhemmilta, miten he kokevat terapeuttien olevan motivoituneita lapsen kuntoutusprosessissa. Vastaajista 88% on sitä mieltä, että terapeutit ovat motivoituneita työhönsä. 75% vanhemmista vastasi, että terapeuttien kanssa asiointi on helppoa. Kokonaisuudessaan 63% vastaajaa ilmoitti olevansa tyytyväinen lapsen kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen, 31% vastaajista on jokseenkin samaa mieltä esitetyn väittämän kanssa ja yksi kuudestatoista vastaajasta ei ole tyytyväinen eikä tyytymätön.

Lasten kuntoutuksessa on tärkeää korostaa toiminnallisten tavoitteiden asettamista. Lapsen on tärkeä tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa ja ikätasoon nähden sopivalla tavalla myös arvioimaan omia taitojaan ja edistymistään. Lasta kuntouttavien henkilöiden on tärkeä oppia jokaisen lapsen kanssa yksilöllisesti huomioimaan erilaiset oppimistavat, jotta kuntoutuksesta saatu hyöty olisi mahdollisimman tehokasta. Henkilökunnan on tärkeää myös konkretisoida opeteltavia taitoja lapselle. (Koivikko & Sipari 2006.) Lapselle

voi pukemistilanteessa esimerkiksi kertoa, että taitoa tarvitaan, jotta pääset ulos leikkimään. Kuntoutuksen toteutumisesta on tärkeä arvioida lapsen vanhempien, kasvattajien ja terapeuttien kanssa noin puolivuositain, jotta saadaan kaikkien lapsen kanssa toimijoiden näkemys lapsen edistymisestä ja lapselle itselleen näkemys siitä, että harjoittelun avulla hän oppii taitoja elämää varten.

Otin tutkimuksessani selvää, ovatko vanhemmat saaneet terapiat järjestymään sujuvasti päiväkotipäivän aikana päiväkodissa. Vastaajista 86% kertoo kuntoutuksen sujuvan hyvin. Avoimien kysymysten vastauksissa kävi ilmi, että terapiat ovat saatu hyvin järjestymään päiväkodeissa. Yksi vastaaja kuudestatoista pitää haasteellisena sitä, että terapiat järjestetään vastaanotolla, jolloin vanhemman pitää kuljettaa lasta sinne kesken päivän. Terapeuttien kiireellisistä aikatauluista huolimatta, kaikki vastanneet vanhemmat ovat saaneet ulkopuolisen tahon järjestämän kuntoutuksen sujumaan hyvin. Terapiat on myös saatu sopimaan niin, ettei lapsi joudu olemaan pois ohjatusta toiminnasta. Lastentarhanopettajien vastauksista myös käy ilmi, että terapeuttien käynnit eivät aiheuta ongelmia arkeen. Lapsen terapiat ovat järjestetty joko lepohetken, ulkoilun tai esimerkiksi kieli-suihkun aikaan, jolloin lapsi ei jää paitsi mistään toiminnasta, josta hänelle olisi siinä vaiheessa tukea kuntoutuksen näkökulmasta.

3.2 Arkikuntoutus

Arkikuntoutus on nimensä mukaisesti arjessa tapahtuvaa kuntoutusta, josta käytetään myös nimityksiä kuntouttava arki ja arjen kuntoutus. Lapselle on tärkeää päivittäinen tuki, jonka avulla lapsi pystyy toimimaan arjessa omatoimisesti. Sekä uusien että jo opittujen taitojen opettelu ja kehittäminen tapahtuvat arjessa muiden lasten mukana. Lapsille ominainen tapa oppia on nimenomaan toiminnan ja itse kokeilemisen kautta. Lasten kasvattajilta vaaditaankin ammattitaitoa huomata lapsen arjessa tilanteet, joissa lapsi on herkkä oppimaan uutta. (Heinämäki 2004, 32-33.) Kasvattajan ei ole siis syytä pitää erillistä tuokiota opettaakseen lapselle tukiviittomia, vaan viittomien oppiminen voi tapahtua päivittäisten rutiinien yhteydessä esimerkiksi lapsen istuessa potalla samalla kun hän osoittaa kirjasta erilaisia esineitä ja asioita.

Kuntoutuksen avulla on tarkoitus tukea lapsen kehitystä ja kasvua elämää varten. Leikki on lapselle ominainen tapa oppia, joten leikkiä tulisi käyttää yhtenä kuntoutuksen välineenä. Kasvattaja voi asettaa leikille tiettyjä tavoitteita leikkiessään lapsen kanssa ja opettaa samalla leikinomaisesti tavoitteiden mukaisia taitoja. Kasvattajan leikkiessä lapsen kanssa hän voi olla sanoittamassa leikkiin liittyviä asioita tai esimerkiksi kotileikissä opettaa miten kohteliaasti pyydetään tai ojennetaan toiselle ruokaa. Kielellisten ja sosiaalisten taitojen lisäksi leikin aikana lapsen on mahdollista oppia liikunnallisia taitoja (Koi-vikko & Sipari 2006).

Arkikuntoutus on monimuotoista, riippuen siitä, mitä osa-aluetta kuntoutetaan. Toisille lapsille jo pelkkä arki päiväkodissa on kuntouttavaa, sillä päiväkodissa lapsi oppii ryhmässä toimimista. Arjessa lapselle myös opetetaan taitoja, esimerkiksi pukemista ja ruuan ottamista lautaselle. Näiden taitojen avulla lapsille opetetaan omatoimisuutta ja taitoa ajatella itse. Lapsen oppimisen ja kuntoutuksen välille ei ole tarpeellista tehdä eroa. Lapsen arkikuntoutus ei kuitenkaan saa estää lasta osallistumasta ryhmän yhteisiin toimintahetkiin, jolloin hän jäisi yhteisön ulkopuolelle. (Jormakka 2015.)

Päiväkodin arjessa on yleensä käytössä erilaisia apuvälineitä, jonka avulla lapsen arjesta pyritään tekemään sujuvampaa. Tuen tarpeessa oleville lapsille on tärkeää, että yksinkertaisen puheen lisäksi on käytössä erilaisia kuvia, joilla havainnollistetaan esimerkiksi päiväjärjestystä tai tuetaan lasta keskittymään tekeillä olevaan asiaan, kuten syömiseen. Päivittäin lapsiryhmässä myös havainnollistetaan lapselle time timer-kellon avulla esimerkiksi jäljellä olevaa leikkiaikaa, jolloin lapsen siirtymistä tulisi helpompaa. Lasta on tärkeä kannustaa tekemään asioita, joita hän harjoittelee. Toisinaan kannustimena käytetään erilaisia palkkioita, kuten rusinoita tai erilaisia yllätyskortteja, jonka lapsi saa kääntää vasta kun pyydetty asia on tehty.

Myös terapeutit voivat antaa lapsille harjoiteltavaa terapiakäyntien ulkopuolelle. Puheterapeutti voi esimerkiksi jättää lapselle päiväkotiin erilaisia harjoitusvälineitä, joiden avulla lapsi päivittäin harjoittelee yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Tällaisia välineitä voivat esimerkiksi olla saippuakuplat, erilaiset lause- tai äänneharjoitukset tai purutikut, joilla vahvistetaan lapsen suun seutua.

4 TERAPIAMUODOT

4.1 Toimintaterapia

Toimintaterapia on kuntoutusmuoto, jonka tarkoituksena on mahdollistaa lapsen itsestä toimimista hänen omassa arjessa ja elinympäristössä. Lapsella voi olla sairauksia, vammoja tai kehityksellisiä häiriöitä, jonka takia lapsi saa toimintaterapiaa. (Auron 2017.) Lapsen toimintakykyä arvioidaan havainnoimalla ja haastattelemalla lapsen kasvattajia. Tämän perusteella lapselle asetetaan yksilölliset tavoitteet, joiden laatimisessa otetaan huomioon lapsen mielenkiinnon kohteet. Lapset voivat saada toimintaterapiaa yksilö- tai ryhmäterapiamuotona.

Lapsen erilaiset vammat ja sairaudet, kuten ylivilkkaus ja kehityshäiriöt, saattavat haitata lapsen toimimista ryhmässä (Auron 2017). Ryhmätyöskentelytaitoja pidetään tärkeänä taitona päiväkodissa, ja tähän myös toimintaterapeutit panostavat. Toimintaterapeutit voivat toimia lapsen kanssa myös päiväkodin arjessa tilanteissa, joissa lapsi leikkii muiden lasten kanssa. Tällaisissa tilanteissa toimintaterapeutti arvioi lapsen kykyä toimia ryhmätilanteissa. Toimintaterapeutti voi myös harjoittaa lapsen hienomotorisia taitoja esimerkiksi rakenteluleikkien, pelien tai piirtämisen avulla (Baumann 2009, 409).

Toimintaterapeutin kuntouttaessa lasta, hän käyttää menetelminään taide-, musiikki-, ratsastus- tai psykoterapiaa. Pääasiassa toimintaterapia perustuu leikkiin, jota arvioimalla terapeutti saa tietoa lapsen toimintakyvystä verrattuna muihin ikätasoisii lapsiin. (Baumann 2009, 409.) Toimintaterapian avulla pyritään kuntouttamaan fyysisen puolen lisäksi myös sosiaalista ja psyykkistä puolta. (Autti-Rämö 2009, 508.)

4.2 Fysioterapia

Lapsen liikkumisen ylläpitämiseksi lapsi saattaa tarvita avukseen fysioterapiaa, jota koulutetut fysioterapeutit järjestävät. Se on lääkinällinen kuntoutusmuoto, jonka tavoitteena on tukea lapsen motorisia perustaitoja esimerkiksi antamalla kokemuksia asennoista ja

liikemalleista. (Lasten fysioterapia 2014.) Fysioterapian avulla pyritään puuttumaan mahdollisimman varhain lapsen liikkumiskykyyn, jotta liikunta- ja toimintakyvyn rajoitukset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi.

Fysioterapia, kuten monet muutkin terapiamuodot, perustuu liikunta- ja toimintakyvyn arviointiin. Fysioterapeutin täytyy tietää lapsen kehitys eri ikäkausina, jolloin hän voi arvioida tulevaa kehitystä ja vammojen tai sairauksien vaikutusta lapsen toimintakykyyn. (Kemppainen 2012.) Kyselyyn vastanneista vanhemmista kolme kuudestatoista ilmoitti lapsensa saavan fysioterapiaa. Vastausten mukaan yhdellä lapsella se oli ainut kuntoutusmuoto, kun taas kahdesta muusta vastauksesta kävi ilmi, että myös puheterapeutti on mukana kuntoutuksessa.

Fysioterapiaa on mahdollista saada kertakäynteinä, jolloin arvioidaan lapsen toimintakykyä ja annetaan ohjeita lapsen kanssa toimimiseen tai se voi olla terapiajaksoja, jolloin tuetaan lapsen motorista kehitystä. Fysioterapeutit arvioivat myös apuvälineiden tarpeen arvioinnin. (Kemppainen 2012.) Erilaisten apuvälineiden avulla, kuten ortoosien tai seisomatelineen avulla huolehditaan luuston oikeanlaisesta kuormituksesta (Autti-Rämö 2015). Myös seisomatelineen avulla pyörätuolissa istuva lapsi saa kokemuksia seisomisesta, vilkastusta verenkiertoon ja samalla hänen raajansa pysyvät paremmassa kunnossa välillä suoristuttuaan. Fysioterapeutin on tunnettava tarkasti lapsen kehityksen vaiheet, sillä lapsella on erilaisia herkkyyskausia, jolloin tietyn taidon oppiminen on helpompaa kuin toisinaan. (Autti-Rämö 2015).

4.3 Puheterapia

Lapset, joilla on kielellisiä ongelmia, voivat saada puheterapiaa yhtenä kuntoutusmuotona. Puheterapia sisältää lapselle tutkimukset, joiden avulla suunnitellaan kuntoutuksen toteutus. Lapsen on mahdollista saada puheterapiaa joko yksilö- tai ryhmäterapiana. Puheterapeuttien tehtävänä on konsultoida vanhempia ja päivähoidon henkilökuntaa mahdollisten eri apuvälineiden ja kommunikaatioharjoitusten kanssa, jotta lapsen kuntoutusta tapahtuu muuallakin kuin puheterapeutin kanssa. (Puheterapia.)

Lapsi voi saada ohjauksen puheterapeutille neuvolan tai muiden lasta kuntouttavien henkilöiden kautta. Puheterapeutti arvio lapsen kielellistä kehitystä. Kyseessä voi olla viivästynyt tai poikkeava puheen- ja kielenkehitys tai lievemmissä tapauksissa lapsella voi olla jokin äännevirhe. Joillakin lapsilla puheentuotto saattaa olla vähäistä ja ongelmia saattaa olla myös puheen ymmärtämisen kanssa. (Puheterapiapalvelut.)

Puheterapia on lääkinällistä kuntoutusta, jonka tavoite on kohentaa lapsen toiminta- ja kommunikaatiokykyä arjen jokapäiväisissä tilanteissa paikasta riippumatta. Jokaiselle lapselle asetetaan puheterapian tavoitteet, joita tarkastellaan aika ajoin. Terapian tarkoitus on lieventää tai poistaa kielen ja puheen häiriöitä sekä niihin liittyviä kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen ongelmia. Puheterapia on laaja-alaista kuntoutusta, josta saa apua muun muassa puheeseen, kieleen, kommunikaatioon, lukemiseen ja kirjoittamiseen, ään-teisiin, syömiseen ja nielemiseen sekä muuhun suun motoriseen toimintaan. (Puheterapia.)

Lapsella, jolla on suun motoriikan kanssa ongelmia, puheterapeutti voi esimerkiksi opettaa lasta sanomaan sanoja ja asettamalla samalla omalla kädellään lapsen suuta oikeaan muotoon. Lapsen suun motoriikkaa vahvistavat esimerkiksi pillillä imeminen, saippuakuplien puhaltaminen ja erilaiset purulelut, joista kuuluu ääni, kun puree tarpeeksi voimakkaasti. Puheterapeuteilta on saatavilla lapsille myös erilaisia kommunikointivälineitä, kuten kommunikointikansio, jonka avulla lapsi voi käyttää kuvia puheen ymmärtämisen tukena (Papunet 2017). Tutkimukseen vastanneista henkilöistä 13 ilmoitti lapsensa saavan puheterapiaa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Leijonaemot ry

Leijonaemot ry on yhdistys, joka järjestää vertaistukitoimintaa erityislasten vanhemmille yli lasten diagnoosirajojen. Yhdistys on perustettu vuonna 2005 ja se toimii valtakunnallisesti. Sillä on 30 vertaistukiryhmää ja toimintaa yli 30 eri paikkakunnalla. Yhdistyksen tarkoitus on edistää vuorovaikutusta erityislasten vanhempien ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatuksen ammattilaisten välillä. Yhdistys myös tukee jäsentensä jaksamista ja hyvinvointia. Vaikuttamistyön avulla yhdistys pyrkii parantamaan erityislapsiperheiden asemaa yhteiskunnassa. (Grundström 2017.)

Vertaistukiryhmän tapaamisissa on tarkoitus keskustella vanhempien arkeen liittyvistä asioista. Tapaamisissa korostuu vastavuoroinen kokemusten vaihto, jonka avulla on tarkoitus tukea toinen toistaan vanhempana. Leijonaemojen vertaistukiryhmiä ohjaa koulutettu vertaistukiohjaaja, joka on vapaaehtoinen. Vertaistukiryhmän tapaamisissa erityislasten vanhemmat vaihtavat kokemuksiaan ja ajatuksiaan, joiden avulla huoltajat saavat kokemuksia siitä, että he eivät ole erityislasten vanhempina yksin. Kokemusten jakamisen avulla myös perheiden on mahdollista saada käytännön vinkkejä siitä, miten saada arjesta sujuvampaa. (Huuskonen 2015.)

Sain opinnäytetyölleni aiheen Leijonaemot ry:ltä, sillä käsittelemäni aihe on puhuttanut erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempia vertaistukiryhmien tapaamisissa. Leijonaemot ry saa työni kautta tietoa, miten lasten kuntoutus Tampereella toteutuu. Tätä tietoa he voivat myös hyödyntää yhteiskunnallisen vaikuttamisen tueksi, vaikka tutkimus onkin toteutettu vain yhdessä kaupungissa.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmäni on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Tällaista tutkimusmenetelmää kutsutaan triangulaatioksi. Työssäni käytin sekä laadullista että määrällistä menetelmää, jotta sain työhöni lisää luotettavuutta. (Tutkimustyytit 2017.) Kyselylomakkeen koostui määrällisistä väittämistä, johon vastaaja voi vastata asteikolla ”täysin samaa

mieltä – täysin eri mieltä” ja laadullisista avoimista kysymyksistä. Avointen kysymyksen avulla varmistin, että sain tutkimukseeni monipuolista tietoa.

Terapeuttien ja päiväkodin edustajien haastattelut ovat kvalitatiivista tutkimusta. Kvalitatiivisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu yksittäisten ihmisten kokemukset ja niihin liittyvät merkitykset. (Tutkimustyypit 2017.) Teoria toimii taustalla ohjaamassa, sillä terapeutit ovat kuntoutuksen ytimessä järjestämässä sitä. Tutkimukseni ajallinen ulottuvuus on pitkittäistutkimus (Tutkimustyypit 2017), sillä kyselyssäni peilaan koko päiväkotikautteen syksy 2016 – kevät 2017.

5.3 Tutkimuksen toteutus

Olen toteuttanut työni lähettämällä sähköisen kyselylomakkeen (liite 1) kaikkiin Tampereen kaupungin päiväkoteihin, joita on yhteensä 82 (Kunnalliset päiväkodit 2016). Pyysin päiväkodin johtajia jakamaan kyselylomaketta päiväkotiryhmiin, ja sieltä edelleen kohdennetusti erityislasten vanhemmille. Olen myös saanut vastaajia kyselyyni Leijonaemot ry:n Tampereen vertaistukiryhmän kautta.

Avoin kyselylomake oli avoinna kesäkuun toisesta viikosta viimeiseen viikkoon asti, aikaa vastaamiseen oli kolme viikkoa. Johtuen päiväkotien loma-ajoista, sain vastauksia vain vähän, joten jatkoin kyselyn levittämistä uudelleen elokuun alussa. Kysely oli uudestaan auki elokuussa kolme viikkoa. Kaiken kaikkiaan näinä aikoina vastauksia tuli 16 kappaletta.

Terapeuteille suunnattua kyselylomaketta (liite 2) lähetin Tampereen kaupungin puheterapeuteille ja yksityisille fysio- ja toimintaterapeuteille. Sain kahdelta terapeutilta vastaukset sähköiseen kyselylomakkeeseen kahden viikon aikana. Lastentarhanopettajille suunnattua kyselylomaketta (liite 3) lähetin satunnaisiin päiväkoteihin Tampereen kaupungin alueella, jossa tiesin olevan integroituja erityisryhmiä. Kahden viikon aikana sain vastauksia kolme kappaletta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Vanhempien vastaukset

Tutkimukseni vastauksista käy ilmi, että 16 vastaajasta 13 vanhemman lapsi käy puheterapiassa, kahdeksan toimintaterapiassa ja neljä fysioterapiassa. Näiden lisäksi vastaajat mainitsevat, että arjessa on mukana kuntouttava päivähoito. Lapset ovat saaneet terapia-palveluita keskimäärin kaksi vuotta. Vastanneiden vanhempien lapset ovat keskimäärin neljä vuotiaita.

Tutkimukseni ensimmäiset kysymykset koskivat ulkopuolisen tahon järjestämää kuntoutusta ja niiden saatavuutta. 88% vastanneista vanhemmista vastasi, että heidän mielestään terapeutit ovat motivoituneita työhönsä. Yhdestä vastauksesta käy myös ilmi, että terapeutti omaa hyvän mielikuvituksen ja on kekseliäs, sillä muuten olisi erittäin haastavaa saada lapsi tekemään ylipäättään mitään. Kyselyn perusteella ilmenee, että vanhemmat olivat pääasiassa täysin tyytyväisiä lapsensa kuntoutukseen kaudella syksy 2016- kevät 2017.

Tutkimukseni kysymys terapian jatkuvuudesta osoitti hajontaa vastauksissa. 38% vastanneista ilmoitti, että terapian jatkuvuudessa on ollut ongelmia. Vain neljä vastaajista oli sitä mieltä, ettei jatkuvuudessa ole ollut mitään ongelmaa. Vastausten perusteella tämä oli herättänyt vanhemmissa huolta, sillä juuri kun yhteistyö lapsen ja terapeutin välillä alkaa sujua niin terapiakerrat saattavat loppua ja tilalle tulla uusi terapeutti.

Vanhempien kyselylomakkeessa oli kohta vapaalle sanalle kuntoutukseen liittyen. Kolme vastaajista otti esille sen, että Tampereella asiat hoituvat paljon paremmin kuin kunnassa, jossa ennen asuivat. Vanhemmat nostavat esille motivoituneet terapeutit, paremmin saatavilla olevat palvelut ja hyvän yhteistyön etenkin terapeuttien kanssa. Yksi vastanneista vanhemmista nosti esiin sen, että päiväkodin henkilökunta antaa niukasti tietoa lapsen arkikuntoutuksesta. Yksi vastaaja toivoi integroituun ryhmään enemmän kuvakommunkaatiota ja tukiviittomia.

6.2 Lastentarhanopettajien vastaukset

Lastentarhanopettajien vastauksista käy ilmi, että yhteistyö vanhempien kanssa sujuu pääsääntöisesti hyvin. Vastausten perusteella päiväkodin henkilökunta tekee yhteistyötä päiväkodilla käyvien terapeuttien kanssa ahkerasti, sillä terapeutit yleensä kertovat heti terapian jälkeen, miten harjoitukset lapsen kanssa on mennyt. Yksi kolmesta vastaajasta toivoisi enemmän tietoa myös niiden lapsen terapioista, jotka käyvät terapiassa päiväkodin ulkopuolella.

Yhdestä vastauksesta käy ilmi, että lastentarhanopettaja toivoisi enemmän moniammatillisen tiimin kanssa kokoontumisia, jolloin olisi aikaa keskustella kaikkien lapsen kanssa toimivien tahojen kanssa, kuten esimerkiksi perheneuvolan työntekijän, sosiaalityöntekijän ja terapeuttien kesken.

Selkeästi kaikkien kolmen lastentarhanopettajan vastauksista käy ilmi, että aika ei riitä laadukkaaseen, yksilölliseen kuntoutukseen päiväkodin arjessa. Lastentarhanopettajat toivovat enemmän resursseja käytettäväksi, esimerkiksi avustajien saatavuuteen pitäisi panostaa enemmän. Yhdestä vastauksesta käy myös ilmi, että varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukea pitäisi olla enemmän saatavilla; tukea ja neuvoja pitäisi saada arjen haasteisiin enemmän.

Lastentarhanopettaja kohtaa haasteita lapsen kuntoutukseen liittyen ja päällimmäisenä haasteena on vastausten perusteella se, miten aika riittää kaikkeen. Integroidussa ryhmässä on yleensä 14 lasta, joista kuusi on tuen paikalla. Suunnitteluajalla ei ehdi miettiä toimintaa ja pienryhmätoimintaa loppuun saakka. Suunnittelu helpottaisi koko ryhmän toimintaa; arjessa huomaa heti, jos tarvittavat kuvat puuttuvat tukemasta lapsia. Lastentarhanopettaja on myös haastavassa tilanteessa järjestämässä tasapuolista arkikuntoutusta, joka palvelisi kaikkia ryhmän lapsia ja työntekijöitä. Lastentarhanopettaja on myös tärkeässä ja vastuullisessa roolissa jakamassa tietoa muille ryhmän työntekijöille. Lastentarhanopettaja on tiiminvetäjä, joka vastauksien perusteella joutuu välikäteen, jossa hänen pitää sitouttaa myös ryhmän muut työntekijät toimimaan lasten tavoitteiden mukaisesti jokaisessa arjen tilanteessa.

Kaikki vastanneet lastentarhanopettajat kertoivat, että lasten terapiat ovat saatu järjestymään niin, ettei lapsen tarvitse olla pois ryhmän yhteisestä ohjatusta toiminnasta. Lasten

terapiat ovat vastausten mukaan ulkoilun tai päivälevon aikaan. Joissain tilanteissa lapsen terapiat on myös järjestetty esimerkiksi kielisuihkun aikaan, jolloin on ajateltu, ettei lapselle ole siinä tilanteessa hyötyä vieraan kielen opiskelusta.

6.3 Terapeuttien vastaukset

Terapeuttien vastauksista käy ilmi, että lasten kuntoutus sujuu Tampereella hyvin, jos ei jopa erittäin hyvin, verrattuna siihen, miten muissa kunnissa toimitaan. Toisen vastauksen perusteella lapset pääsevät helposti tuen piiriin ja ammattilaisia löytyy lyhyidenkin matkojen päästä lapsen kotoa tai päiväkotia.

Terapeutit toteavat, että pääsääntöisesti yhteistyö vanhempien kanssa sujuu erittäin hyvin, vaikka tietenkin erojakin löytyy, kun perheitä on paljon. Tähän vaikuttaa vahvasti vanhempien oma jaksaminen ja sitoutuminen kuntoutukseen. Terapeutilla pitää olla monia eri näkökulmia tehdessään yhteistyötä sekä perheiden että päiväkotien kanssa esimerkiksi, jos lapsen tavoitteena on oman kehon tuntemus. Tässä tilanteessa päiväkodin näkökulma on vastavuoroisen kontaktinoton lisääntyminen toisen lapsen kanssa, kun taas terapeutilla on motorinen näkökulma. Terapeutilla tarvitsee olla taitoja tuoda oma näkökulmansa esille muille yhteistyötahoille. Hänen täytyy miettiä esimerkiksi, miten motorista suunnittelua tukeva toiminta edistää toiminnan ohjauksen taitoja. Lapsen on helpompi keskittyä vastavuoroisuuteen kaverin kanssa hahmottaessaan itse itsensä.

Terapeutit nostivat esille myös päiväkodin henkilökunnan motivaation ja vastaanottavuuden, päiväkodin ilmapiirin ja resurssit sekä päiväkodin henkilökunnan ja terapeuttien välisen molemminpuolisen kunnioituksen lapsen eteen tehtävästä työstä. Terapeutin työssä on ilmennyt hankaluuksia löytää aikaa päiväkodin henkilökunnan kanssa käytänteiden miettimiseen. Toinen terapeutti kertoo vastauksessaan, että on hankalaa mukauttaa toimintaansa jokaiseen uuteen toimintaympäristöön, kun viikossa on noin 20:ssä eri päiväkodissa. Hän mainitsee myös vastauksessaan, että erittäin hankalaa tämä on tilanteissa, joissa päiväkodin henkilökunta kokee terapeuttien tulon päiväkotiin arkea häiritseväksi.

Vastauksissa korostuu perheen huomioonottaminen lapsen kuntoutuksessa. Tavoitteita asettaessa tulee ottaa huomioon vanhempien kyvyt ja tarpeet sekä erityisesti toiveet lapsen taitojen siirtyessä osaksi hänen arkeaan. Lapsen kasvattajien on tärkeä puhua yhdessä

lapsen tavoitteista ja sitoutua niihin. Erityisesti korostuu terapeuttien ammattitaitoisuus, jolloin hän havainnoi ja arvioi lapsen yksilölliset tarpeet, kehityksen tason sekä sen, miten näitä tuetaan niin, että myös lapsi nauttii oppimisesta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tekemäni tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vastanneet vanhemmat ovat tyytyväisiä erityislasten kuntoutukseen niin ulkopuolisen tahon järjestämään, kuin päiväkodissa tapahtuvaan arkikuntoutukseen. Vanhemmat ovat erityisesti tyytyväisiä siihen, että yhteistyö terapeuttien kanssa sujuu moitteettomasti. Monet ovat myös iloisia siitä, että terapeutin käynnit on saatu joustavasti sisältymään päiväkotipäivään.

Arkikuntoutusta olisi hyvä lisätä päiväkotilasten arkeen niin, että se tapahtuisi ikään kuin huomaamattomasti arjen rutiineissa. Aika päiväkodin henkilökunnalla on rajallista, mutta esimerkiksi toimivalla pienryhmätoiminnalla voitaisiin kuntouttaa erityislasta ja samalla muut lapset hyötyisivät siitä, jolloin erillisiä tuokioita ei siis tarvita. Siirtymätilanteiden porrastaminen pienryhmittäin luo rauhallisuutta lapsiryhmään ja samalla se mahdollistaa yksilöllisten ohjeiden antamisen lapselle, joka niitä tarvitsee. Ryhmäavustajien tarve on kasvanut suurentuneiden ryhmäkokojen takia, joten olisikin hyvä, että nimenomaan ryhmäavustajien määriä lisättäisiin päiväkotiryhmiin. Avustajien avulla arkiset asiat, kuten sänkyjen laskemiset, vaatteiden valmiiksi laitot, pöytien pyyhkimiset ja muut yleiseen siisteyteen sekä lasten avustamiseen liittyvät asiat järjestyisivät ilman, että aika olisi pois lastentarhanopettajien ja -hoitajien toteuttamasta laadukkaasta varhaiskasvatuksesta.

Vaikka lastentarhanopettajien vastausten perusteella kaikki kolme vastaajaa kokivat riittämättömyyden tunteita, on silti tärkeä muistaa, että pelkkä arki ja sen rutiinit päiväkodissa ovat kuntouttavaa toimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille. Pienessä, integroidussa ryhmässä, lasten kanssa tulee paljon lähivuorovaikutusta, joka edesauttaa lasten kielellistä kehitystä. Myös yksilölliseen kohtaamiseen on enemmän aikaa ja aikuisilta saatavaa apua ja tukea on enemmän tarjolla.

Tutkimukseni perusteella, tulevaisuuden ammattilaisena, pitää työssä korostaa ja ylläpitää monialaista yhteistyötä, johon jo varhaiskasvatuksen perussuunnitelmainkin velvoittaa. Jokainen perhe on erilainen, mutta on silti syytä muistaa, ettei ole syytä vähätellä perheiden halua kuulla lastensa päivistä päiväkodissa. Myös terapeuttien on tärkeää informoida huoltajia lapsia koskevista asioista, sillä vanhemmat voivat hyödyntää lasta kiinnostavia harjoituksia myös kotona. Digitalisaation myötä kommunikointi ja kuvien lähettäminen

on tullut yksinkertaisemmaksi, joten kasvattajien on tärkeä muistaa hyödyntää myös sitä työvälineenä yhteydenpidossa.

Lapsen kokonaisvaltaisen kuntoutuksen tärkeä lähtökohta on luottamus, joka pitäisi syntyä kasvattajan tai kuntouttajan ja lapsen välille. Tämä on lähtökohtainen tekijä sille, että kuntoutus tuottaa tuloksia. Tätä korostivat vastauksissa niin vanhemmat kuin terapeutitkin. Luottamusta pidetään lähtökohtana sille, että lapsi uskaltaa lähteä terapeutin kanssa erilliseen tilaan harjoittelemaan hänelle tärkeitä taitoja.

Johtopäätöksenä tekemääni tutkimukseen, voidaan todeta, että Tampereella järjestettävä kuntoutus antaa mahdollisuudet lapselle oppimiseen, kunhan vain perhe on avoin ottamaan apua vastaan. Suurin haaste on tutkimukseni mukaan lastentarhanopettajien aika- ja resurssipula, jota työntekijät tuntevat päiväkodissa. Tämä haaste on kuitenkin ratkaistavissa muuttamalla pieniä asioita arjessa. Varhaiskasvattajat voivat esimerkiksi miettiä, keiden kaverisuhteita vahvistaa pienryhmätoiminnasta; onko erityislapselle tukea jonkun toisen lapsen läsnäolosta? On myös hyvä ajatella, tarvitseeko kaikki lapset aamupäivällä saman pituisen ulkoilun, vai olisiko aika käytettävissä paremmin hyödyksi tukemalla lasta leikeissä tai harjoittelemalla tavoiteltavia taitoja. Myöskään pienryhmätoiminnan tärkeyttä ei lasten kuntoutusprosessissa voi korostaa liikaa.

8 POHDINTA

Tehdyn tutkimuksen avulla on saatu tietoon, että lasten kuntoutus Tampereella toimii kohtuullisen hyvin. Kuntoutus luo lapselle elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia, kunhan lapsen kanssa olevat aikuiset ovat kaikki sitoutuneita lapsen tavoitteisiin. Olen positiivisesti yllättynyt tämän tutkimuksen tuloksista. Usein jutellessa erityislasten vanhempien kanssa, he kertovat, kuinka lasta ei tueta tarpeeksi päiväkodissa; ei ole käytössä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä tai tukiviittomia, jolloin lapsen ja kasvattajan välillä ei ole yhteistä kieltä. Tulokset kuitenkin osoittavat toista. Pohdin, ovatko tutkimukseeni vastanneet vanhemmat, vain tyytyväisiä siihen, että lapsilla on paikka, jossa olla päivä mukavien aikuisten seurassa vai onko joukossa myös vaativia vanhempia, jotka ovat tyytyväisiä kasvattajien panostukseen? Tämän kautta herää mieleen eettiset kysymykset ja luotettavuus. Tämän tutkimuksen yksi tärkeä esille tuomani asia oli se, että kaikki vastaajat pysyvät koko tutkimuksen ajan nimettöminä ja tunnistamattomina. Ajattelin, että se olisi vaikuttava tekijä mahdollisimman rehellisiin vastauksiin ja vastaajamääriin. Olisiko kuitenkin ollut tarpeellista tietää, mistä päiväkodeista tulee näin tyytyväisiä asiakkaita kuin kyselyyn vastanneet henkilöt olivat? Jättivätkö osa vanhemmista vastaamatta, kun kuntoutus ei sujukaan oman lapsen kohdalla hyvin tai oliko esteenä muita elämänhallintaan liittyviä asioita?

Tietämättä mitään tutkimukseeni vastanneista henkilöistä ja heidän edustamistaan päiväkodeista, en voinut muistutella vanhempia vastaamaan kyselyyni. Vastausten määrä oli rehellisesti se määrä, joka vakuuttui tutkimukseen vastaamiseen pienellä markkinoinnilla. En myöskään voi varmaksi tietää, ovatko vastanneet vanhemmat saman päiväkodin edustajia, vai onko vastausten joukossa monia eri päiväkoteja. Tämä on kuitenkin ratkaiseva tekijä tehdessä johtopäätöksiä siitä, mitä mahdollisuuksia kuntoutus tarjoaa koko kaupungissa. Olisin toivonut laajempaa otantaa myös lastentarhanopettajien kyselylomakkeeseen, mutta kenties arjen kiire ja sähköpostien määrä hukutti tutkimuslinkkini muiden postien joukkoon.

Tämän tutkimuksen myötä on voitu todeta, että lasten kuntoutus sujuu pääosin erittäin hyvin Tampereella. Tämä antaa vahvistuksia ja suuntaa minulle tulevana ammattilaisena, mihin suuntaan lasten kuntoutusta pitää viedä ja mitkä asiat ovat sellaisia, joihin pitää panostaa vielä enemmän. Lastentarhanopettajalla on tiimissään valtava vastuu siitä, että

kaikki tiimin jäsenet tekevät parhaansa lapsen etujen mukaisesti kaikissa arjen tilanteissa. Hänellä pitää myös olla rohkeutta ja ammattitaitoa puuttua, jos toiset työntekijät eivät ole sitoutuneita yhteisiin tavoitteisiin.

Tämä on aihe, joka herättää paljon kehittämismahdollisuuksia. Päiväkodin henkilökunnan aika ja resurssit ovat rajalliset, mutta väitän, että toimintaa pystyy myös priorisoimaan niin, että aikaa jää jopa yksittäisiin harjoitustuokioihin, jos niin on tarve. Loppupeleissä esimerkiksi lapsen äänneharjoittelu kestää keskimäärin 10-15 minuuttia, joka on kuitenkin lyhyt hetki esimerkiksi kahdeksan tunnin hoitopäivässä. Myöskin tukiviittomien määrä, joita lapsi päiväkotiarjessa tarvitsee, ei ole loppupeleissä kovin laaja, joten henkilökunnan pitäisi myös olla motivoituneita harjoittelemaan niitä lapsen kanssa kommunikoinnin takia. Henkilökunnan resursseihin ja ammattitaitoon pitäisi panostaa yhä enemmän. Etenkin lastentarhanopettajilla pitää olla tarvittava ammattitaito työskennellessään lasten kanssa, sillä myös diagnosoitomia erityislapsia on tänä päivänä melkein joka ryhmässä. Huoltajilla ja päiväkodin henkilökunnalla on valtava vastuu lapsen kuntoutuksesta, ja sen toteutuessa arjessa syntyy suuria taloudellisia hyötyjä myös valtakunnallisella tasolla.

Tämä tutkimus oli minulle opettavainen ja kasvatti omaa ammatillisuuttani, sillä se on saanut minut pohtimaan paljon asioita eri näkökulmista. Työtäni tehdessä oli hyvä, että olin valinnut laajan näkökulman kuntoutukseen ja kysynyt mielipiteitä kaikilta lasta kuntouttavilta tahoilta. Työn tekeminen on myös opettanut minua kestämään epätietoisuutta ja toisaalta tyytymään siihen mitä on saanut; vastaajat ovat vapaaehtoisesti vastannut tutkimukseeni, enkä ole voinut enempää vaikuttaa valitsemallani tutkimusmenetelmällä vastanneiden henkilöiden määrään. Työni teoriaisuus on myös koottu laajasti erilaisista päätöksistä. Teoreettinen lukeminen terapeuttien työstä ja toimintatavoista on antanut tukea ja ymmärrystä konkreettisesti työtapojen lisäksi.

Vastausten analysointi oli haastavaa, sillä olisi toisaalta myös lyhyistä vastauksista pitänyt ymmärtää kokonaisuus, jota vastaaja tarkoitti. Tällaiset kyseenalaiset vastaukset jätin työstäni pois, että tutkimustulokset pysyivät muuttamattomina. Vastausten analysointi kesti minulla kauan, nimenomaan siksi, että vastaukset pysyivät muuttumattomina alkuperäisiin vastauksiin nähden.

Jos tekisin tämän tutkimuksen uudestaan, rajaisin tutkimuksen esimerkiksi vain integroituihin ryhmiin, jolloin kaikki tulokset olisivat yksilöllisimmin paremmin verrattavissa.

On merkittävä ero, jos lapsiryhmässä on 20 lasta ja yksi tuen tarpeessa oleva lapsi sekä kolme aikuista, vai onko ryhmä integroitu, jolloin lapsimäärä on huomattavasti pienempi ja aikuisten määrä suurempi. Kuitenkaan tämän tutkimuksen tarkoitus ei ollut vertailla, miten kuntoutus toteutuu eri päiväkodeissa tai ryhmissä, vaan keskiö oli nimenomaan siinä, mitä mahdollisuuksia kuntoutus erityislapsille tuo Tampereella.

LÄHTEET

- Autti-Rämö, I. 2009. Lapsen ja nuoren kuntoutus. Teoksessa Fysiatritia. Duodecim. Ota-
van kirjapaino Oy, 2009.
- Autti-Rämö, I. 2015. Lapsen ja nuoren kuntoutus. Fysiatritia. Kustannus Oy Duodecim.
- Baumann, S., 2009, Toimintaterapia. Fysiatritia. Kustannus Oy Duodecim.
- Grundström, J. Toiminnanjohtaja Leijonaemot ry. 4.12.2017.
- Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen
mahdollisuus. Stakes. Oppaita 58. Gummerrus kirjapaino: Saarijärvi.
- Huuskonen, P. 2015. Vertaistuki. Vammaispalvelujen käsikirja.
[https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertais-
tuki](https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertais-tuki)
- Jormakka, P. 2015. Vammaisen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Luettu
10.10.2017. [https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-
lapsi/vammaisen-lapsen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa](https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/vammaisen-lapsen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa)
- Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M. & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla Ohjaa-
juuteen. Kirjapaja: Helsinki.
- Kemppainen, R. 2012. Terapia-asema Kuperkeikka. Luettu 14.7.2017. [http://terapiaku-
perkeikka.fi/fysioterapia.html](http://terapiaku-perkeikka.fi/fysioterapia.html)
- Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A., Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen
mahdollisuudet. WSOYpro Oy: Helsinki.
- Kunnalliset päiväkodit. 2016. Tampereen kaupunki. Luettu 5.11.2017.
[https://www.tampere.fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito/paivakotihoito/kunnalliset-
paivakodit.html](https://www.tampere.fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito/paivakotihoito/kunnalliset-paivakodit.html)
- Lasten fysioterapia. 2014. Fysiosporttis. Luettu 4.6.2017. [http://www.fysiosport-
tis.fi/fi/palvelut/fysioterapia/lasten+fysioterapia/](http://www.fysiosporttis.fi/fi/palvelut/fysioterapia/lasten+fysioterapia/)
- Martela, F., Jorenko, K. 2014. Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja
innostus kohtaavat. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014. Helsinki
- Oppilaan tuki. Tampereen kaupunki. 2017. Luettu 3.6.2017. [http://www.tam-
pere.fi/paivahoito-ja-koulutus/perusopetus/hyvinvointi/tuki.html](http://www.tampere.fi/paivahoito-ja-koulutus/perusopetus/hyvinvointi/tuki.html)
- Papunet. Kommunikointikansio. 2017. Luettu 4.6.2017. [http://papunet.net/tietoa/kom-
munikointikansio](http://papunet.net/tietoa/kommunikointikansio)
- Pihlaja, P. & Kontu, E.(toim.) 2006. Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa.
Stakes raportteja 14/ 2006. Helsinki.

Positiivinen psykologia voima. 2014. Luettu 1.11.2017 https://www.ps-kustannus.fi/pospsy_kirja.html

Puheterapia. Suomen puheterapeuttiliitto ry. Luettu 4.6.2017. <http://www.puheterapeuttiliitto.fi/fi/puheterapia/>

Puheterapiapalvelut. Suomen puheterapeuttiliitto ry. Luettu 4.6.2017. <http://www.puheterapeuttiliitto.fi/fi/puheterapia/puheterapiapalvelut/>

Pussila E., Mertaniemi K. 2015. Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Opas vanhemmille. Kempeleen kunta. <http://www.kempele.fi/media/tiedostot/varhaiskasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/kasvun-ja-oppimisen-tuki-30-9-2015.pdf>

Tuki ja konsultaatio. 2017. Tampereen kaupunki. Luettu 3.6.2017. <http://www.tampere.fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito/kasvuntuki/konsultaatio.html>

Tutkimustyypit. 2017. Tutkimustyön perusteet ja tutkimusmenetelmät kurssimateriaalit. Tampereen ammattikorkeakoulu. Luettu 21.4.2017.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Viitala, K. 2006. Lapsuus ja erityinen tuki päivähoitossa teoksessa Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake vanhemmille

1 (1)

Lapsen ikä ?	<input type="text"/>				
Lapseni on saanut kuntoutusta ?	<input type="text"/>				
Lastani on kuntouttanut viimeisen vuoden aikana					
☐ Puheterapeutti ☐ Toimintaterapeutti ☐ Fysioterapeutti					
Lastani on kuntouttanut lisäksi ?	<input type="text"/>				
Kuntoutus ?	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Lapseni terapeutit ovat motivoituneita	☐	☐	☐	☐	☐
Terapiapalvelut ovat helposti saatavilla	☐	☐	☐	☐	☐
Terapian jatkuvudessa on ollut ongelmia	☐	☐	☐	☐	☐
Terapeuttien kanssa asiointi on helppoa	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tyytyväinen lapseni saamaan kuntoutukseen	☐	☐	☐	☐	☐
Arkikuntoutus ?	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Lapseni arkikuntoutukseen on panostettu päiväkodissa	☐	☐	☐	☐	☐
Lapseni saa päiväkodissa tehdä mahdollisimman paljon itse	☐	☐	☐	☐	☐
Lapseni hoitajat ovat motivoituneita	☐	☐	☐	☐	☐
Lapseni ryhmässä käytetään vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä	☐	☐	☐	☐	☐
Lapseni ryhmässä käytetään kuvia hahmottamisen ja ymmärtämisen tukena	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö päiväkodin kanssa on sujuvaa	☐	☐	☐	☐	☐

Miten olet itse saanut vaikuttaa lapsesi kuntoutukseen? (järjestämispaikka, kuljetukset, terapeutti...)	<input type="text"/>
Miten kuntoutuksen järjestäminen on toteutunut? (aikataulujen pitävyys, järjestäminen päiväkodissa, muu sujuvuus?)	<input type="text"/>
Mikä asiat tekevät kuntoutuksesta sujuvaa?	<input type="text"/>
Millaisia haasteita lapsesi kuntoutukseen liittyy?	<input type="text"/>
Mihin asioihin olet ollut tyytyväinen lapsen arkikuntoutuksessa?	<input type="text"/>

Liite 2. Kyselylomake terapeuteille

1 (1)

1. Mitä haasteita olet kokenut työssäsi viimeisen vuoden aikana?
2. Miten mielestäsi lasten kuntoutus toteutuu Tampereella?
3. Miten arkikuntoutus mielestäsi toteutuu päiväkodeissa?
4. Millaisia haasteita arkikuntoutuksessa on mielestäsi?
5. Miten yhteistyö sujuu vanhempien ja päiväkodin kanssa?

Liite 3. Kyselylomake lastentarhanopettajille

1 (1)

1. Mitä haasteita olet kokenut lasten kuntoutuksessa päiväkodissa viimeisen vuoden aikana?
2. Millaisia haasteita lapsen kuntoutus teettää lastentarhanopettajalle? vai teettääkö?
3. Miten arkikuntoutus mielestäsi toteutuu päiväkodissasi?
4. Millaisia haasteita koet arkikuntoutuksessa olevan?
5. Miten yhteistyö vanhempien kanssa toteutuu kuntoutusta koskevissa asioissa?